

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1991

ΚΕΝΤΡΟΝ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

Συνοπτική έκθεση πεπραγμένων του έτους 1991

Α'. Λεξικόν. Κατά τὸ ἔτος 1991 συνεχίστηκε ἡ σύνταξη τῶν λημμάτων ποὺ θὰ ἀποτελέσουν τὸν ΣΤ' τόμο τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας. Στὴν ἐργασία αὐτὴ ἀπασχολήθηκαν ὅλοι οἱ συντάκτες τοῦ Κέντρου. Τὸ ἔργο συνεχίζεται μέχρι τῆς συμπληρώσεως τοῦ ἀπαραιτήτου ὕλικου ποὺ θὰ ἀποτελέσει τὸν τόμο. Ἰδιαιτέρως ἀσχολήθηκαν οἱ κ.κ. Μπασέα-Μπεζαντάκου Χριστίνα καὶ Σπυριδωνίδου-Σκαρσουλῆ Μαρία μετὰ τὴν ἀναμόρφωση καὶ διόρθωση τοῦ πίνακα τοπωνυμίων, ὥστε νὰ ἀποκατασταθοῦν οἱ τοπωνυμικὲς ἀνακρίβειες τῶν προηγουμένων τόμων.

Β'. Ἀποδελτίωση - λημματογράφηση. Τὸ πρὸς ἀποδελτίωση γλωσσικὸ ὕλικὸ προέρχεται 1) ἀπὸ χειρόγραφα ποὺ καταρτίζονται ἀπὸ τοὺς συντάκτες τοῦ Κέντρου κατὰ τὴν διάρκεια τῶν μηνιαίων γλωσσικῶν ἀποστολῶν τους εἰς τὴν ὕπαιθρον καὶ ἀπὸ ὕλικὸ τὸ ὁποῖο συλλέγονται διάφορα πρόσωπα καὶ τὸ στέλνουν στὴν «Ἐν Ἀθήναις Γλωσσικὴ Ἐταιρεία», πρὸς βράβευση καὶ 2) ἀπὸ ἔντυπα γλωσσικῶν ἢ λαογραφικῶν μελετῶν, ποὺ δημοσιεύονται σὲ ἐπαρχιακὰ περιοδικὰ καὶ σὲ Ἐπετηρίδες τῶν Ἐπιστημονικῶν Ἐταιρειῶν. Τὸ ὕλικὸ τόσο τῶν χειρογράφων ὅσο καὶ τῶν ἄλλων μελετῶν εἶναι πλουσιώτατο, ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποδελτιωθεῖ ἐγκαίρως ἀπὸ τοὺς δύο μόνον ἀποδελτιωτὲς τοῦ Κέντρου καὶ νὰ τεθεῖ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς συντάξεως. Ἀπὸ τὰ 1311 χειρόγραφα τοῦ Κέντρου ἔχουν μείνει ἀναποδελτίωτα τὰ 90 καὶ πλῆθος σημαντικῶν μελετῶν. Κατὰ τὸ ἔτος 1991 ἀποδελτιώθηκαν ἀπὸ τὴν Ἀλίκη Μπελιᾶ τὰ χειρόγραφα 1297 καὶ 1299 καὶ ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιο Κοτσίρα τὰ χειρόγραφα 1222-1223-1252-1276-1296.

Λημματογράφηση κατὰ τὸ ἔτος 1991 δὲν ἔγινε, διότι ἡ ἐργασία αὐτὴ γίνεται ἀπὸ τοὺς συντάκτες οἱ ὁποῖοι ἀπασχολήθηκαν μετὰ τὴν σύνταξη τῶν λημμάτων τοῦ Λεξικοῦ. Περίπου 40.000 νέα δελτία πρέπει νὰ λημματογραφηθοῦν καὶ νὰ ταξινομηθοῦν μέσα στὸ ἀρχεῖο τοῦ Κέντρου. Γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ θέματος ἀπαιτεῖται ἡ πρόσληψη ἱκανοῦ ἀριθμοῦ γραφῶν-ἀποδελτιωτῶν καὶ φιλόλογων. Ἡ λημματογράφηση

και ταξινομήση τῶν ἀποδελτιωθέντων δελτίων εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ τὴν σύνταξη τοῦ Λεξικοῦ ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν μηχανογράφηση τοῦ ὕλικου.

Γ'. Γλωσσικὲς ἀποστολές. Κατ' ἔτος προγραμματίζονται γλωσσικὲς ἐρευνητικὲς ἀποστολές τῶν συντακτῶν τοῦ Κέντρου ποὺ ἔχουν ὡς σκοπὸ τὴν συγκέντρωση διαλεκτικοῦ ὕλικου ἀπὸ περιοχὲς τῆς χώρας ποὺ δὲν ἔχουν μέχρι σήμερα ἐρευνηθεῖ ἢ ἂν ἔχουν δὲν εἶναι ἐπαρκῆς τὸ ὕλικὸ ὥστε νὰ δίδεται ἰκανοποιητικὰ ἢ γλωσσικὴ εἰκόνα τῆς περιοχῆς. Ἐπιπλέον οἱ ἀποστολές ἀποβλέπουν καὶ στὴν συγκέντρωση τῶν ἀναγκαίων στοιχείων γιὰ τὴν σύνταξη τοῦ Γλωσσικοῦ Ἑλληνικοῦ τῆς Ἑλλάδος. Κατὰ τὸ ἔτος 1991 οἱ ἀποστολές ποὺ πραγματοποιήθηκαν διήρκεσαν 25 ἡμέρες καὶ ἔχουν ὡς ἐξῆς:

- 1) Ἡ συντάκτρια καὶ ἐκτελοῦσα χρέη Διευθύνσεως κ. Γιακουμάκη Ἐλευθερία μετέβη εἰς τὸ ἀνατολικὸν τμήμα τοῦ νομοῦ Πρεβέζης (περιοχὴ Γοργομύλου).
- 2) Ὁ συντάκτης κ. Σταῦρος Κατσουλέας εἰς τὴν Χίον.
- 3) Ἡ συντάκτρια κ. Μπασέα-Μπεζαντάκου Χριστίνα εἰς τὸ δυτικὸν τμήμα τοῦ νομοῦ Πρεβέζης.
- 4) Ὁ συντάκτης κ. Ἀθανάσιος Νάκας εἰς τὴν Πάμμον.
- 5) Ὁ συντάκτης κ. Ἀγγελος Ἀφρουδάκης εἰς Ζάκυνθον γιὰ συλλογὴ τοπωνυμικοῦ ὕλικου.
- 6) Ὁ συντάκτης κ. Νικόλαος Μουτζούρης εἰς τὸν νομὸ Ἀρκαδίας.
- 7) Ἡ ἀποσπασμένη φιλόλογος κ. Σπυριδωνίδου-Σκαρσουλῆ Μαρία εἰς νομὸν Ἡμαθίας.

Δ'. Λεξικογραφικὸν Δελτίον. Τὸ ἔτος 1991 ἐκτυπώθηκε καὶ κυκλοφόρησε ὁ ΙΖ' τόμος τοῦ Λεξικογραφικοῦ Δελτίου τοῦ Κέντρου με ἐπιμέλεια τοῦ ἀποχωρήσαντος Διευθυντοῦ κ. Νικολάου Κοντοσοπούλου καὶ περιέχει μελέτες τῶν συντακτῶν τοῦ Κέντρου.

Ε'. Βιβλιοθήκη. Κατὰ τὸ ἔτος 1991 τὸ Κέντρο τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ἀπέκτησε 50 βιβλία ποὺ προέρχονται ἀπὸ ἀγορὰς ἢ δωρεάς. Ὁ ἀριθμὸς τῶν βιβλίων ποὺ ἀγοράστηκαν εἶναι πολὺ μικρὸς σχετικὰ μετὰ τὰς ἀνάγκες ποὺ ἀντιμετωπίζει τὸ Κέντρο.

ΣΤ'. Χειρόγραφα. Στὸ Κέντρο εἰσῆχθησαν (7) μόνον χειρόγραφα ποὺ προέρχονται ὅλα ἀπὸ τὶς ἀποστολές ποὺ ἐκτελοῦν οἱ συντάκτες κατόπιν ἐντολῆς τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Δωρεὰ χειρογράφου δὲν ὑπῆρξε καμία, ὅπως συνέβαινε παλιότερα, οὔτε αἰ Ἡ Ἐν Ἀθήναις Γλωσσικὴ Ἑταιρεία βράβευσε χειρόγραφα τὰ ὅποια νομίμως περιέρχονται εἰς τὴν περιουσία τοῦ Κέντρου.

Ζ'. Μεταβολές στὸ προσωπικὸ τοῦ Κέντρου. Στις 18 Ἰανουαρίου 1991 ἀπεχώρησε μετὰ ἀπὸ 35ετῆ ὑπηρεσία, ὁ Διευθυντὴς τοῦ Κέντρου κ. Νικόλαος Κοντοσόπουλος.

Τὴν 24η Ἰουλίου ἀπεσπάσθη ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας εἰς τὸ Κέντρο τοῦ

Λεξικού ή φιλόλογος κ. Σπυριδωνίδου-Σκαρσουλῆ Μαρία, με τὸ ὑπ' ἀριθμ. Δ2/13284 τῆς 24-7-1991 ἔγγραφο τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας (πρώτη ἀπόσπασις ἀριθμ. ἔγγραφ. Δ2/4401 τῆς 9-3-1990).

Η'. Γλωσσικὸς Ἄτλας τοῦ ἑλληνοφώνου χώρου. Τὸ Κέντρο ἔχει ἀναλάβει τὴν ὀλοκλήρωση τοῦ προγράμματος τοῦ Γλωσσικοῦ Ἄτλαντος καὶ τὴν συμπλήρωση τῶν σχετικῶν ἐρωτηματολογίων. Κατὰ τὸ ἔτος 1991 δὲν συμπληρώθηκαν ἐρωτηματολόγια τοῦ Ἄτλαντος.

Θ'. Ἀρχεῖον τοπωνυμίων καὶ κυρίων ὀνομάτων. Ἀναμορφώθηκε ἐξ ἀρχῆς καὶ διευρύνθηκε ἡ δομὴ τῆς δημιουργημένης στὸν ἠλεκτρονικὸ ὑπολογιστὴ τοῦ Κέντρου «Τοπωνυμικῆς Βάσης Δεδομένων» οὕτως ὥστε τὸ τοπωνυμικὸ ὕλικὸ πού τροφοδοτεῖται στὸν Η/Υ νὰ ἀξιοποιεῖται πολὺπλευρα.

Παραλλήλως ἀναβαθμίστηκε καὶ ὁ μηχανολογικὸς ἐξοπλισμὸς τοῦ Κέντρου α) μετὴν προμήθεια τοῦ πλέον ἐξειλιγμένου (γιὰ αὐτὴ τὴν κατηγορία ὑπολογιστῶν) προγράμματος Βάσης Δεδομένων καὶ β) μετὴν αὐξηση τῆς ἀποθηκευτικῆς μνήμης τοῦ ὑπολογιστοῦ. Στὴ νέα αὐτὴ Βάση Δεδομένων τροφοδοτήθηκαν σχεδὸν ἐξ ἀρχῆς 6.500 περίπου τοπωνύμια πού προέρχονται ἀπὸ ἀνέκδοτα χειρόγραφα τοῦ Κέντρου καὶ τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν στὶς ἐπαρχίες Φυλλίδος, Βισαλτίας, Σιντικῆς καὶ Σερρῶν (τοῦ νομοῦ Σερρῶν), Δράμας καὶ Φθιώτιδας (τῶν ὀμωνύμων νομῶν). Ἡ τροφοδότηση ὕλικου ἀπὸ τὴν τελευταία αὐτὴ ἐπαρχία συνεχίζεται.

Ι'. Ὑπολογιστές. Τὸ Κέντρο ἔχει ἐξοπλιστεῖ μετὰ δύο ἠλεκτρονικοὺς ὑπολογιστές. Ὁ ἓνας χρησιμοποιεῖται γιὰ τὴν μηχανογράφηση τῶν λημμάτων καὶ διαλεκτικῶν τύπων τοῦ ὕλικου πού χρησιμοποιεῖται γιὰ τὴν σύνταξη τοῦ Λεξικοῦ καὶ ὁ ἄλλος γιὰ τὴν μηχανοργάνωση τοῦ Ἀρχείου Τοπωνυμίων. Ἡ ἰδιομορφία τῆς λεξικογραφικῆς ἐργασίας μετὰ τὴ χρήση ὑπολογιστῶν (ἀδυναμία ἐφαρμογῆς τοῦ πολυτονικοῦ, τὸ πλῆθος τῶν πληροφοριῶν πού ἀπαιτοῦνται γιὰ κάθε λέξη δὲν ἐξυπηρετοῦντο ἀπὸ τὴν παλιὰ ἔκδοση DOS καὶ DBASE) εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν καθυστέρηση τῆς καταχώρησης τοῦ ὕλικου. Μετὰ τὶς τεχνικὲς ἀνανεώσεις πού ἔγιναν κατὰ τὸ 1991 ἡ ἐργασία ἔχει προχωρήσει καὶ ἔχουν καταχωρηθεῖ 8.000 λήμματα τοῦ Λεξικοῦ καὶ 6.500 λήμματα τοπωνυμίων. Στους ὑπολογιστὲς ἐργάζονται ὁ συντάκτης κ. Α. Ἀφρουδάκης καὶ ἡ φιλόλογος κ. Σπυριδωνίδου-Σκαρσουλῆ Μαρία, ἡ ὁποία ἔχει ἔρθει στὸ Κέντρο μετὰ ἀπόσπαση. Στὴ μηχανογράφηση τοῦ ὕλικου τοῦ Κέντρου ἀπαιτεῖται προσωπικὸ πού νὰ γνωρίζει τὸ σύστημα ὀργάνωσης καὶ σύνταξης τοῦ Λεξικοῦ.

ΙΑ'. Ἐπιστημονικὲς ἄδειες. Οἱ συντάκτες τοῦ Κέντρου ἔκαναν χρήση τῆς ἐπιστημονικῆς τους ἀδείας καὶ ἀσχολήθηκαν μετὰ τὴν ἔρευνα καὶ μελέτη διαφόρων γλωσσικῶν θεμάτων. Συγκεκριμένα:

1) Ε. Γιακουμάκη: «Έρμηνεία του φαινομένου της μεταφορικής σημασίας από κοινωνιολογική άποψη».

2) Σ. Κατσουλέας: «Οι μετονομασίες των μεγαλοτοπωνυμίων της Ελλάδος και η προβληματική τους».

3) Μπασέα-Μπεζαντάκου Χριστίνα: «Διαχρονική σημασιολογική εξέλιξη όρισμένων αρχαϊσμών του βορειοελλαδικού χώρου και ειδικώς της Μακεδονίας».

4) Νάκας Άθανάσιος: «Γλωσσικά Σκιαθού και Παπαδιαμάντη».

5) Α. Άφρουδάκης: «Μελέτη 6.500 τοπωνυμίων του νομού Φθιώτιδος και συγκέντρωση νέου ύλικού».

6) Γ. Τσουκνίδας: «Μελέτη ελληνικών συνθηματικών γλωσσών».

7) Μουτζούρης Νικόλ.: «Συγκέντρωση γλωσσικού ύλικού από τον νομό Κιλκίς».

8) Σπυριδωνίδου-Σκαρσουλῆ Μ.: α) Σημασιολογική και μορφολογική εξέλιξη όρισμένων φράσεων της αρχαίας ελληνικής στη μεσαιωνική και νεώτερη ελληνική γλώσσα και β) Γλωσσικές παρατηρήσεις σε άθησάυριστες παροιμίες της βυζαντινής Γραμματείας καθώς και σε κείμενα βυζαντινών και νεωτέρων Έλλήνων συγγραφέων.

ΙΒ'. Συμμετοχή σε συνέδρια. Σημαντική είναι πάντοτε ή επίσημονική παρουσία των συντακτών του Κέντρου σε συνέδρια του έσωτερικού και του έξωτερικού. Κατά τὸ έτος 1991 έλαβαν μέρος σε συνέδρια:

1) Η συντάκτρια και έκτελοῦσα χρέη Διευθύνσεως, Γιακουμάκη Έλευθερία, στο Ζ' Διεθνές Κρητολογικό Συνέδριο (Ρέθυμνο 25-30 Αύγουστου 1991) με θέμα: «Ίδιάζουσες συντάξεις των ρημάτων της κρητικής διαλέκτου».

2) Ο συντάκτης Κατσουλέας Σταῦρος, στο Α' Συνέδριο τοπωνυμιολογίας (27-30 Σεπτεμβρίου 1991) με θέμα: «Τὸ λεσβιακό τοπωνύμιο Πόταμα. Ο τονισμός του άποδεικνύει επίδραση της αρχαίας λεσβιακής βαρυτονίας;».

3) Ο συντάκτης Νάκας Άθανάσιος έλαβε μέρος στο έτήσιο Συνέδριο του Γλωσσολογικού Τομέα του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (17-22 Άπριλίου 1991) με θέμα: «Τὰ σχήματα λόγου στη γλώσσα της διαφήμισης» καθώς και στο Α' Διεθνές Συνέδριο για τον Άλέξανδρο Παπαδιαμάντη (τέλος Σεπτεμβρίου 1991) με θέμα: «Γλωσσικά Σκιαθού και Παπαδιαμάντη».

4) Ο συντάκτης Γεώργιος Τσουκνίδας στο Α' Συνέδριο Μετσοβίτικων Σπουδών (Μέτσοβο 28-30 Ίουνίου 1991) με θέμα: «Μετσοβίτικη παραλλαγή της παραδόσεως για θυσία έλαφιού».

ΙΓ'. Λοιπή εργασία. Μετά την άποχώρηση του Διευθυντού κ. Ν. Κοντοσόπουλου κατεγράφη ή περιουσία του Ίστορικού Λεξικού από την άρχαιότερα συντά-

κτρια τοῦ Κέντρου κ. Γιακουμάκη Ἐλευθερία. Ἡ ἀπογραφή-καταγραφή καὶ σύνταξη τῆς σχετικῆς ἐκθέσεως διήρκεσε τρεῖς μῆνες.

Καταρτίστηκε ὁ πίνακας περιεχομένων τῶν Συμμείκτων ποῦ διαθέτει τὸ Κέντρο ἀπὸ τὴν κ. Γιακουμάκη σὲ συνεργασία μὲ τοὺς ἀποδελτιωτὲς Μπελιᾶ Ἀλίκη καὶ Ἀθανάσιο Κοτσίρα. Προγραμματίστηκαν καὶ ἐν μέρει ἐκτελέστηκαν ἀγορὲς ξένων περιοδικῶν ἀπὸ τὸν κ. Ἀφρουδάκη. Μελετήθηκε ἡ βελτίωση τῶν ὑπολογιστῶν τοῦ Κέντρου ἀπὸ τὴν κ. Σπυριδωνίδου-Σκαρσουλῆ Μαρία καὶ Ἀγγελὸ Ἀφρουδάκη. Ὁ κ. Ἀφρουδάκης ἐπέβλεψε τὴν ἐγκατάσταση τῶν νέων ἐξαρτημάτων καὶ τὴν σωστὴ λειτουργία τῶν ὑπολογιστῶν.

Ἡ πορεία τῶν ἐργασιῶν τοῦ Κέντρου Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἐξελίχθη κατὰ τὸ 1991, ὅπως κατεγράφη παραπάνω καὶ μὲ τὴν πρόθυμη συμμετοχὴ ὄλων τῶν ὑπαλλήλων τοῦ Κέντρου. Ἐλπίζομε ὅτι ἡ ἐργασία εἰς τὸ Κέντρο θὰ ἀποβεῖ γονιμότερη, ἂν μὲ τὴν συμπαράσταση τῆς Ἀκαδημίας προσληφθοῦν ἀποδελτιωτὲς-γραφεῖς, πληρωθοῦν οἱ κενὲς θέσεις ἐπιστημονικοῦ προσωπικοῦ (ἀπὸ τὶς δεκατρεῖς προβλεπόμενες ἀπὸ τὸ νόμο θέσεις — μία Διευθυντοῦ καὶ δώδεκα συντακτῶν — ἔχουν συμπληρωθεῖ μόνον οἱ ἐπτὰ) καὶ προμηθευτεῖ τὸ Κέντρο ἠλεκτρονικὸ ὑπολογιστὴ μὲ δυνατότητες ἀνάλογες μὲ τὶς ἐξαιρετικὰ μεγάλες ἀπαιτήσεις τοῦ ὕλικου τοῦ Κέντρου καὶ τῆς Λεξικογραφίας.

Ἡ ἐκτελοῦσα χρὴ Διευθύνσεως

Ἐλευθερία Γιακουμάκη